

ČESKO-SLOVENSKÉ SYMPOZIUM
VENKOVSKÉ TECHNICKÉ OBJEKTY 2024

14. až 16. října 2024

www.muzeum-uo.cz

MINISTERSTVO PRÁCE
A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ

[ou] Město Ústí nad Orlicí

1. přednáškový blok (úvodní referáty)

PhDr. Křivanová Magda

Zprovoznění technických objektů a experimentální ověřování tradičních technologií v NMvP, Muzeu v přírodě Vysočina

Referát je věnován činnosti Muzea v přírodě Vysočina v oblasti technických staveb a tradičních technologií od r. 2020, kdy byla zahájena realizace plánu zprovoznění technických staveb na vodní pohon a projektu experimentálního ověřování tradičních technologií (mletí na obyčejném složení, příprava krup a vaření povidel, lisování lněného oleje, řezání na horizontální pile, bělení plátna pomocí dřevěného popele, výroba třísla ve stoupě poháněné vodním kolem a zprovoznění vodního kovacího hamru). Následně byl projekt rozšířen o pěstování a technologii ručního zpracování prádlného lnu.

Ing. Robert Kořínek, Ph.D.

Hydroglobus a Aknaglobus – jejich význam v rozvoji zásobování venkova vodou v druhé polovině 20. století

V systémech zásobujících vodou venkov se v druhé polovině 20. století přistoupilo k výstavbě osvědčených a typizovaných maďarských věžových vodojemů Hydroglobus a Aknaglobus. Ty byly z počátku dodávány výlučně pro zemědělské účely, postupně se však jejich užití rozšířilo také do systémů zásobujících vodou obyvatelstvo. S počtem přes 450 vztyčených objektů se tak významnou měrou podílely na rozvoji vodovodů na našem území a staly se nedílnou součástí venkovských panoramat.

Ing. Arch. Bartošíková Tereza – Mgr. Kirinovičová

Od mlýna k textilce – vodný mlyn zaniknuté obce Sellendorf

Konferenční příspěvek bude prezentovat výsledky architektonicko-historického a archívneho výskumu realizovaného na objekte vodného mlyna, doloženého v písomných prameňoch už v stredoveku. Mlyn patril k obci Sellendorf, po jej zániku k obci Lamač. Objekt prešiel zásadnou barokovou stavebnou úpravou v roku 1763, ako aj zásadnou technologickou prestavbou na umelý mlyn v roku 1844. Predstavíme pôvodné mapové a plánové dokumentácie z 18. a 19. storočia, kombinované s výsledkami stavebnej a dendrochronologickej analýzy vývoja objektu. Zároveň bude stručne načrtnutý vývoj v okolí mlynu – hospodárske a technické zázemie mlynu, zaniknutá obec, kameňolom aj ostatné mlyny na potoku Vydrica.

2. přednáškový blok (potravinářská výroba)

Mgr. Witkowski Martin

Stavebněhistorický průzkum objektu bývalé likérky v Horních Štěpanicích

Přednáška bude zaměřena na možnosti průzkumu a dokumentace poloroubeného domu ze 17. stol. v Horních Štěpanicích, který je typickou ukázkou lidové stavby z okruhu stavební oblasti dřevěného roubeného domu. Dům lze svým charakterem zařadit k okázalejším, ale účelově řešeným domům sociálně výše postavených obyvatel obce. V roce 1872 byla původní zemědělská usedlost adaptována na novou provozovnu a až do konce 2. sv. války byl objekt využit k výrobě likérů, šumivých vín a ovocných šťáv. Výrobky ze štěpanické likérky se vyvážely do celých Krkonoš a postupně získaly věhlas i daleko za hranicemi regionu.

Mgr. Drnovský Pavel, Ph.D.

Archeologický výzkum sušárny ovoce z 19. století u Semonice u Jaroměře

Příspěvek se věnuje vyhodnocení archeologicky zkoumaným reliktním zaniklého výrobního objektu, který se nacházel katastru vsi Semonice (okr. Náchod). Výzkum proběhl v roce 2017 v rámci výstavby dálnice D11. K provozu objektu neexistují písemné a kartografické prameny. Hmotná kultura určuje dobu jeho provozu do doby 2. poloviny 19. století. Dle dochovaných struktur a analogií lze objekt určit jako sušárnu.

Mgr. Hrbáčová Petra, Ph.D.

Sušárny na tabák na Veselsku a Strážnicku

Tabák je rostlinou poměrně náročnou, jeho pěstování si vyžadovalo ze strany hospodářů velkou péči. Sklizené listy bylo nutno vysušit a k tomu byla nezbytná výstavba zvláštní budovy – sušárny. Jednalo se o konstrukčně jednoduché dřevěné stavby, v nichž proces sušení probíhal samovolně. Maloroľnické pěstování tabáku bylo ukončeno obdobím kolektivizace v 50. letech 20. století, přesto v zahradách domů v okolí Strážnice a Veselí nad Moravou dodnes nacházíme řadu těchto staveb.

Mgr. Dunajová Alena

Přesun sušárny tabáku v Kozojídkách

Záchrana a transfer jednoho z posledních dochovaných objektů sušáren tabáku v prostředí jižní Moravy.

3. přednáškový blok (sladovnická a pivovarská výroba)

Mgr. Horáček Michal

Sušárny chmele v katastru města Žatce v kontextu souboru chmelařských staveb

Žatec a krajina žateckého chmele byly roku 2023 zapsány na Seznam světového dědictví UNESCO. Podstatnou rolí při tomto zápisu hrál unikátně dochovaný soubor staveb sloužící ke skladování, síření a balení chmele na území Žatce. V katastru města se ale nachází i široké množství objektů, které sloužily sušení chmele horkým vzduchem. Těm se doposud věnovala takřka nulová pozornost (na rozdíl od podobných staveb na okolním venkově). Příspěvek v základu vymezí výzkumný prostor, popíše funkční náplň jednotlivých chmelařských objektů v Žatci, ale především se blíže zaměří na poznání žateckých chmelařských sušáren.

Ing. Starec Milan

Čištění a třídění ječmene sladovnického

Nález a záchrana čistící stanice na ječmen v Měšťanském pivovaru ve Volyni, její renovace a zprovoznění

Ing. arch. Prouza Pavel, PhD.

Záchrana a oživení technické památky parostrojního pivovaru v Lobči

Zakladatelem pivovaru byl rod pánů z Lobče a první písemná zmínka je z roku 1586. Vrchnostenský pivovar si po staletí zachovával podobu venkovského řemeslného provozu ale v závěru 19. století byl přebudován v průmyslový parostrojní pivovar. K uzavření došlo v roce 1943, poté areál postupně zchátral. Opuštěného pivovaru si v roce 2007 všimli architekti Jana a Pavel Prouzovi, kteří zahájili proces záchrany a oživení. Pivovar byl památkově obnoven, je prezentován jako kulturní památka a patří dnes k nejcennějším ukázkám historických českých pivovarů. Nevšední přístup byl oceněn prestižními cenami (Patrimonium pro futuro 2015, Europa Nostra 2023).

Ing. Starec Milan

Pivovary a mlýny pod „jednou střechou“

Pivovary na vodní pohon a jejich specifika v rámci průmyslové revoluce

4. přednáškový blok (větrné mlýny a čerpadla)

Ing. Jan Doubek

Větrné mlýny v posledních dvou letech

V diskusním příspěvku je zmapována činnost sekce Větrných mlýnů při Technickém muzeu v Brně za poslední roky. Naše činnost se zaměřila hlavně na záchranu posledních neobnovených větrných mlýnů u nás, tj. v obcích Hlavnice a Horní Životice a propagaci větrných mlýnů jako technické památky. A to jednak pomocí výstav, populárních přednášek, odborných příspěvků na konferencích, organizací Dne otevřených mlýnů či spolupráce na televizních pořadech. Vlastní znalosti mlynářského řemesla jsme si zdokonalovali na několika mlýnech vodních.

Ing. Koč Břetislav

Pátrání po větrných čerpadlech

Větrná čerpadla nebyla zaznamenávána v mapách. Jen ojedinělé jsou o nich zmínky v tištěných zdrojích. V terénu se dochoval jen zlomek původního počtu instalací s větrným kolem a několik desítek chátrajících zbytků stožárů. Proto jsou historické pohlednice nejspolehlivějším dokladem jejich existence a vodítkem pro více či méně přesnou lokalizaci. Ojediněle je možné přesné určení jejich polohy i hmotnými pozůstatky v terénu – zdrojovým pramenem, studnou nebo patkami pro konstrukci stožáru.

Ing. Petr Zdeněk

Obnova větrného čerpadla v Němčí, okres Ústí nad Labem

V roce 1923 byla v Němčí zprovozněna vodárenská soustava zahrnující větrné čerpadlo, vodárnu, rozvody vody včetně hydrantů a vodojem. Poškozené větrné kolo bylo po 2. sv. válce sneseno k opravě, nakonec však bylo zlikvidováno. Chátrající stožár byl v roce 1987 odřezán a jako technická památka, zapsaná dne 30. 12. 1987 do Ústředního seznamu kulturních památek, převezen do Týniště u Zubrníc, kde se měl stát součástí železničního skanzenu. K tomu však nikdy nedošlo a přibližně v roce 2017 byla kovová konstrukce stožáru sešrotována. Příspěvek, krom historického úvodu, popisuje stávající stav původní vodárenské soustavy včetně fotodokumentace (vodárna, rozvody vody, hydranty,

vodojem) a kroky vedoucí k obnově větrného čerpadla. V Němčí by tak mohlo vzniknout unikátní „minimuzeum“ vodárenství své doby.

5. přednáškový blok (vodotechnické objekty)

doc. RNDr. Jan Unucka, Ph.D., Mgr. Jan Šrejber

Rekonstrukce katastrofální povodně na Blšance z roku 1872. Potenciál GIS a hydraulických modelů pro analýzy historických povodní

Povodeň z května 1872 patří k nejničivějším povodním, které zasáhly území dnešní ČR. ČHMÚ pořádal k 150. výročí této povodně výstavu a sérii přednášek. Krom studia historických pramenů byla provedena také rekonstrukce průběhu této povodně pomocí GIS a matematických modelů. Do analýz byly zahrnuty i historické objekty, mezi které lze zařadit například rybníky nebo mosty. Proběhla také revize povodňových značek a ověření kulminačních hladin pomocí geodetických metod a matematických modelů.

PhDr. Jiří Woitsch, Ph.D.– PhDr. Jiří Chmelenský – Mgr. Miroslav Kolka

Drobné vesnické vodohospodářství Podbezdězí, Dubského Švýcarska a Ralské pahorkatiny

Příspěvek představí problematiku drobného vesnického vodohospodářství v oblasti Dubského Švýcarska, Podbezdězí a v Ralské pahorkatině. Obě velmi suché oblasti měly odedávna velkou nouzi o vodu, kdy nevýhodná geomorfologická charakteristika terénu zapříčinila nutnost budování četných technicky unikátních strojně výtlačných vodovodů poháněných různými druhy motorů. Po zřízení vojenského prostoru Ralsko vodovody upadly v zapomnění, na Podbezdězí byly staré vodovody využívány déle.

doc. RNDr. Jan Unucka, Ph.D. – Mgr. Eva Feyfarová

Zkušenosti s využitím starých vodních děl coby podporou adaptačních opatření na změny klimatu v povodí Novohradky

Pro povodí Novohradky proběhla v letech 2023 a 2024 terénní měření a analýz území v GIS a hydrologických modelech zaměřených na hydrologické poměry, erozi a adaptační potenciál území v kontextu klimatických změn. Krom samotné krajiny byl analyzován i vliv starých vodních děl (rybníky, náhony) z hlediska snížení kulminačních průtoků a rozsahu záplavových území nebo pro zlepšení vodní bilance krajiny v suchých obdobích. Výsledky byly konfrontovány s historickými mapovými podklady a dalšími zdroji.

6. přednáškový blok (ke 150 výročí hydrologické služby 1875-2025)

Ing. Elleder Libor, PhD.

Vodočty, limnigrafy, pozorovatelé a poříční dozorcí na českém venkově v posledních dvou stoletích...k 150 výročí hydrologické služby 1875-2025

Příspěvek je věnován jednomu z méně běžných zástupců drobné venkovské architektury a architektonického detailu. Jde o vodočty a limnigrafy a lidi kolem nich. Úplný začátek spadá do roku 1781. Běžněji se s vodočty bylo možné u nás setkat kolem roku 1875, Věžičky zapisovacích vodočtů, tedy limnigrafů se začaly objevovat až v roce 1900.

7. přednáškový blok (objekty na vodní pohon)

Ing. Erna Pařová – Ing. arch. Királ Róbert

Hámor z Medzeva – špecifiká a prieskum stavu zachovania

Zamestnanci Krajského pamiatkového úradu Košice v krátkosti predstavia históriu a špecifiká hámrov v (Nižnom) Medzeve a Vyšnom Medzeve na hornom toku riečky Bodvy pod Kojšovskou hoľou, neďaleko mesta Košice. Lokalita do pol. 20. storočia vynikala vysokou koncentráciou železiarskej výroby v tradičných jedno-až-dvoj-kolesových hámroch. Na základe aktuálnej analýzy historických mapových prameňov bude po prvý krát prehľadne graficky odprezentovaný rozsah, resp. početnosť hámrov i tajchov v čase najväčšieho rozmachu medzevského hámorníctva na prelome 19. a 20. storočia a súčasný stav ich zachovania. Priblížená bude aj aktuálna iniciatíva Mesta Medzev na záchranu a obnovu posledného stojaceho hámra v doline Pivring, ktorý je zároveň národnou kultúrnou pamiatkovou.

Mgr. Augustinková Lucie, Ph.D.

Vodárna v Kroměříži

Při stavebně historickém průzkumu tzv. Maxmiliánovy vodárny v Kroměříži vyšlo najevo několik nových zajímavých skutečností. Stáří stavby se ukázalo jako podstatně vyšší, než uváděla literatura. Podarilo se přesně vydefinovat funkce této budovy a také doplnit znalosti o jejím dřívějším přístrojovém vybavení z plánů nalezených při SHP.

Horčíková Gabriela

Trhovský mlýn a jeho technologie

Trhonický mlýn je jedním z posledních míst, kde autenticky "navnímate" život na horáckém mlýně 19. století. Přivoníte k poslednímu vzorku lněného oleje vytlačeného za tepla ve strojním lisu. Zjistíte, co se dělo s pokrutinami a co obětovali naši mlynáři pro to, aby mohli otevřít novou provozovnu – lisovnu. Dozvíte se, kdo to byl Alois Stehlík a poznáte příběh jeho strojiren. A až vám pustím jeho stabilní motor, jsem si jistá, že příběh, který budu vyprávět, si rádi poslechnete ještě jednou. Moc se na vás těší Gabriela Horčíková, asi poslední skoro mlynářka na Vysočině.

Škoda Jan

Mlýn, pila, valcha či hamr?

Rozbor map prvního až třetího vojenského mapování, indikačních skic a císařských otisků stabilního katastru.

8. přednáškový blok (varia)

Mgr. Jan Eliška

Trojmostí přes rybník Dvořiště ve Slověnicích na Českobudějovicku

PhDr. Novák Pavel, Csc.

Vápenky v Miskovicích, Mezholezech a Bylanech

Příspěvek popisuje z historického i technického pohledu dochovaná torza vápenek. Jde o dvě šachtové vápenky – jednu s vnitřním a druhou s vnějším topením a jednu kruhovku. Dále příspěvek sleduje

terénní pozůstatky po lámání vápence a konfrontuje je s rodinami miskovických zemědělců, kteří na svých pozemcích pálili po selsku vápno. Popisuje rovněž dosud neznámé pozůstatky

Mgr. Veronika Bílek Fadrná – PhDr. Radim Urbánek

Technické objekty v betlémech

Orlickoustečtí betlémaři vytvářeli nejen betlémové figury, lančoft, dálinu a okolek, ale i architekturu. Vpravo umísťovali tzv. město a vlevo vesnici, která měla podobu lidového stavitelství. V této části nejsou ničím neobvyklým neindustriální technické objekty, např. studny a čerpadla, mlýny, pily, zvoničky a jiné.

PhDr. Urbánek Radim

Experimentální bělení plátva v záhřivce

V první polovině 80. let 20. století znovupostavil Luděk Štěpán na Veselém Kopci objekt záhřivky. Po zakoupení nového čepového škopku v roce 2023 došlo k realizaci experimentu travního bělení, které se provádí tzv. běličským louhem macerovaným z dřevěného popela. Složitý proces má tři cykly, z nichž v loňském roce se podařilo realizovat první.

9. přednáškový blok (industriál na venkově)

Ing. Petr Sýkora:

Elektrifikace zemědělství

Příspěvek se zabývá vznikem elektráren, elektrifikací českého venkova a uplatněním elektrifikace v českém zemědělství.

Kubák Filip

Výroba v nejstarší rodinné tkalcovně

Proces zpracování ovčí vlny na historických textilních strojích a výhody ovčí vlny jako materiálu.

Veverka David

Mechanická tkalcovna Světce 13 - renovace a zprovoznění strojů

Druhá etapa realizace zprovoznění tkalcovny, uvedení do chodu mechanických stavů po kompletní renovaci, transmisí pohonu, strojů přípravných a osvětlovacího dynama.

Hojda Dominik

Zprovoznění dynama a historických osvětlovacích rozvodů tkalcovny

Osazení historických povrchových instalací osvětlení tkalcovny, zapojení a zprovoznění dynama a rozvodné desky po renovaci.